

6

1963

Азәрбајҹан

ИНСАН ВӘ ТӘБИӘТ

(КҮНДӘЛИКДӘН СӘҺИФӘЛӘР)

МӘН бир ај мүддәтиндә дағлары кәздим, тәсәввүрүмә кәтирә бил-мәдијим Јерләрлә таныш олдум. Бинәдән-бинәјә кечдикчә, дағдан-даға ашдыгча күндәлик дә тутмагы унутмадым...

ИЛИСУ КӘНДИ

Гах рајонуиун Илису кәндиңә јола дүшдүм. Сүрүчү автобуса о гәдәр адам көтүрүшүдү ки, чоху ајаг үстә галышшды. Мән сәс-күјә, таш-гырыға фикир вермәдән тәбиәтә бахырдым. Јолун һәр ики тәрәфин бојунча уңа дағлар узанырды. Әтәкләриндән тутмуш та зирвәләринә гәдәр бу дағларын сипәси ағачларла долу иди. Чајлагын үстүндән көрүшкән һөрүлмүш дәјирмә даш көрпү салынмышды. Бир аздан Илису көрүвдү. Сары кирәмидли евләр јашыллыг ичиндән бојланырды. Һарданса баш көтүрүб ахан Агчај кәндиң сол һиссәсиндән кәһр, бир аз ашагыда Са-

рыбаш кәнди тәрәфдән кәлән Күрмүк чајына говушурду. Агчај, адына чох јарашырды. Дашларын үзәриндән су јох, санки сүд ахырды.

Мәни илкиң гаршылајан Киров адына колхозун бајтар техники Мирзә Мирзәјев олды. О, мәни әввәлчә булаглара апарды. Суја әл вурмаг олмурду, буз кими сојуг иди. Соңра кәнди кәздик. Ики әср бундан әввәл тиклимиш, инди амбара чеврилмиш мәсчиди көрдүк. Јухарыда тарихи бир гала учалырды, чох һиссәси учулуб дағылмышды.

Фүзули адына парка кетдик. Кәнд паркы! Чәсарәтлә дејә биләрәм ки, јер үзүндә бир-биринә охшайан парк чохаур, аңчаг беләси һеч јанда тапылмаз.

Бураја мән шабалыд мөшәси адыны вермәк истәрдим. Чәркә-чәркә әкилмиш, һавада будағлары гучаглашмыш шабалы ағачлары јерә сәринлик јајырды. Отларын үстүнә шабалыдын гурда бәнзәјән узунсов чичәкләри төкүлмүшдү.

Кери гајыданда күнорта олмушду. Мирзә мәни евинә апарды. Үзәринә «Зоотехникин кабинети» јазылмыш бир отагын гапысыны ачды.

- Бура һәм кабинетимдир, һәм дә евим.
- Өзүн бу кәнддән дејилсән?!
- Јох, Загаталаданам. Үч илдир бурада ишләјирәм.
- Нијә индија кими евләнмәнисән?!
- Нә дејим? Баш тутмајыб.
- Кәзалтын вәрмы?
- Олса, бу дөгигә евләнәрәм.

О, бу сөзү зарафатла сөјләди, өзү дә уғунуб кетди. Мирзәнин 29 јашы варды. Долу бәдәнли, гырмызы јанагыла, сағлам вә күмраһ иди. Гаһ-ваји рәнкли костјуму она чох јарашырды...

БУЛУДЛАРА ДОҒРУ

Обашдан Мирзә илә бәрәбәр атлара миниб, кәндиң сағ тәрәфиндә учалан даға доғру јол алдыг. Бу дагын ады Језди иди. Онын әтәкләриндән чыгырлар узаныр, долана-долана јухарыја галхырды. Чыгыр мәни кәнддән узаглашырды, булуллара доғру апарырды. Һүндүр бир јердә дашлары учулмуш көһнә бир гәср таралырды. Бурадан кәнд, чајлаг, гаршыдакы дағлар даһа ајдын көрүнүрдү.

Ејин илә гызылкүл колларына охшайан коллар гаршымызга чыхды. Чәми алты ләчәји олан бу чичәкләр тамам башга чүр иди, һәм дә гөң-кәләнмирди. Аңчаг әтри гызылкүлүн әтри кими иди. Дагын дөшләриндә, әтәкләриндә күкнар ағачларына бәнзәјән ағачлар битмишди.

Језди дагындан Кичик Јарпызбасан дагына кечәндә мәнзәрә һейли дөјүшди. Диздән јухары галхмыш отлар арасындан тона-тона кичитканлар баш галдырды. Дагын лап јухарысындан түстү галхырды. Бура бинә иди. Бинә елә һүндүр јердә иди ки, ашагыдакы дәрәләрин диби белә көрүмүрдү. Бурада 4 нөмрәли гојувчулуг бригадасы галырды. Бригадир Әмин Хәлилов јашлы бир киши иди. Биз илһрибан гаршылады. Кечә үстүндә отуруб, аста-аста папирос ешир, суаллар верирди. Бу араг, узун бојлу гоча 44 ил иди ки, чобанлыгла мөшгүл олуурду. Инди о, Мирзәнин кәтирдәји тәзә гәзетләри парәгләјир, арабир дә бизимлә сөһбәтә кириширди. Гоча мұталиәни чох севирди. Партијамызын 1962-чи ил март Пленумунун бүтүн материалларыны охумушду. Пленумдан руһланан Әмин киши бөјүк һәвәслә чалышыб јени мүнәфәғәјитәләр га-

занмыш, шөкли гәзетләре вурулмушду. Бизим тәләсдијимизи биләндә төссүфлөнди.

Кичик Јарпызбасан дагындан Бөјүк Јарпызбасан дагына кедән јол һәм мәнзәрәли, һәм дә горхулу иди. Ашағыја баха билјирдим, көзүм гаралырды. Елә дәрин иди ки, дәрәдә битән ағачлар кибрит шөпү кими балача көрүнүрдү. Јухарыдан, дашларын арасындан сү сүзүлүрдү. Ат енишдән дүшүб, јохушу бир нәфәсә галхды. Јенә гаршымыза горхулу бир кеңид чыхды. Агдан дүшүдү.

Бура горхулу, чынгыаллы иди. Атын чиловундан тутуб, ирәлиләдим, өзүмү бәдрәмәкдән зорла сахлајыр, елә бил он мәртәбәли бир бианын дамыны конары илә һәрәкәт едирдим. Ајағымын алтындан сүрүшән чынгыаллар дәрәјә ахды. Архамча кәләң ат дајанмады, сүр'әтлә јанымдан өтүб кечди. Чилову бурхыды.

Ата миниб архаја бахаркән дәрин бир учурум көрдүм. Кичик тәпәләр, гәјәләр, дәрәләр, јарғанлар ајағымзын алтында иди. Бу дагла јухары галхдыгча, тәзә битки көзүмә дәјирди. Санки бөјүк бир гаргыдалы саһәси бичилиб төкүлмүш, јердә көкләри галмышды. Хошгалам алданын бу битки лал гаргыдалынын көвдәсинә охшајырды.

ЈӘҢЈА

5 нөмрәли гојунчулуг бригадасына чатанда ахшама аз галырды. Агдан дүшәндә балача бир чобан көрдүм. О, кәдәрли иди, көзләри гызармышды. Ады Јәһја иди. Өзү балача олса да, башына чох ири бир папаг гојмушду. Бу, ону чох мәзәли көстәрди. 15—16 јашында оларды.

— На үчүн бикәфән?

Јәһја чаваб вермәди, даһа да долухсуиду. Бригадир Халид Рәсулов изаһ етди ки, дүнән атасы Нәчәфи хәстәханәја апарыблар. Буна көрә оглан бөрк никарандыр. Чубуглардан һөрүлмүш вә үстүнә брезент чәкилмиш сәлигәли чадырда отурудан сонра Халид онун һаггында даңышымаға башлады. Јәһја 2 јашында икән анасы өлмүшдү. О вахтдан атасы оғлу үчүн һәм дә ана өлмүшдү. 10 јашындан огланы өзү илә кәтириб бу дағларда сахламышды. Ушағ чобанларла бир јердә олмуш, дағларда бөјүмүшдү.

Бирдән чадырын јахынлыгында көк, балача бир ит көрүндү. Рәнки ағ иди. Гујруғунда, чәнәсиндә гәһәви ләкәләр варды. Гулағлары косик иди. Отларын үстүндә ашыр, јумаланыр, анасынын үстүнә чумур, шәнләнирди.

Халид гојун дәрисини үфүрүрдү. Дәри шар кими шишир, топ кими мөһкәм вә јүнкүл олурду. О, дәрини, ведрони көтүрүб булага су үчүн кетди. Јемәк үчүн мәјәш кәтирдиләр. Пендир һазырландыгдан сонра јердә галаи сују гәјядыр вә бундан мәјәш алырдылар.

Узагдакы дағлары думан бүрүдү. Бирдән-бирә һава сојуду. Үфүгләр јаваш-јаваш гаралыр, думан исә галынлашырды. Чадырда отурмајыб, чөлә чыхдым. Халид отлары өзә-өзә бинәдән узаглашмыш, дағын этәјиндә дајанмышды. Мән Халидин дајандығы јерә тәрәф аддымладым.

Ашағыда, дәрәдә ағаппаг думан јаваш-јаваш һәрәкәт едирди. Илк бахында бәзиләринә бәлкә дә елә көрүнәди ки, дәро памбыгга долудур. Амма, мәнә белә кәлирди ки, дәрәдә су гәјјајыр, онун көпүк тәки ағаппаг бухары мутәмади олараг јухары галхыр.

ЧОБАНЛАРЫН СӨҢБӘТИ

Чадырда сөһбәт башланды. Сүрү архачда јатырды, сакитлик иди. Халид гышлаг әһвалатларындан даңышырды:

— Гышлагдан гәјятмаг бизи лал әлән салыр—дејә килејләнирди. —20 күндән чох јол кәлирик. Әкин јерлериндән, бағлардан да кечиб кәләмәјә ичәзә вермирләр. Бәзән бунун үстүндә һај-куј галхыр. Сүрүјә эијан дәјир, хәстәлик артыр, тәләфат олур.

— Бу иши јүнкүләшдирмәк олмазмы?

— Олар, гојунлары ешалонларла дашымаг мүмкүндүр.

— Елә исә мәсәлә галдырын...

Сонра сөһбәт верталјотдан дүшдү. Дағларда чохлу бинәләр вардыр, чобанлар һәмишә кәндә кәдиб гәјядыр, әрзаг даңыјырлар. Һалбуки, бирчә верталјот олса, онлары бу чатин вәзијәтдән гуртарар.

Халид гызғынлыгга даңышыр, верталјотун бу дағлара учачагы күнү тәсәвүрүнә кәтириб индиән севинирди. Јәһја кизликчә кәлиб чадыры јанында отурмушду, бизим сөһбәтләримизи динләдикчә дејәсән кәдәрини унутмушду. Халид радио гәбуледицини гурду. Фикрәт Әмировун «Севил» операсындан парчалар верилчирди.

Сәһәр чобанлардан бирн кәндән гәјядыб, Јәһјаја шад хәбәр кәтирмишди. О севинирди. Гырмызы, долу јанағларына бу севинч чох јарашырды. Атасы јахшылашмышды. Мән дуруб чадырдан чыханда о, гузулары өрүшә апардыр. Јекә папагыны көзүнүн үстүнә бәсыб, гыј кәк-кәк сүрүнүн ардынча кедирди. Онун архасынча чох бахдығымы көрүб әлини јелләди.

Күнәш чыхмышды. Шүалары көјдә, булудларда, өзү исә дағларын дагында иди. Һава һәлә гызмамшыды.

Мирзә әјиниң ағ халат кејиб, гојунлары ијнә вуурду. Чобанлар она көмәк едирдиләр.

Бригадир Халид Рәсулов мә'луматлы, тәчрүбәли вә гәјгыкеш бир адам иди. Мүхтәлиф лазымлы дәрманлардан ибарәт гутуну сәлигә илә дирәкдән асымышды. Мирзә ијнә вура-вура дејирди:

— Бу бригадада гојунлар надир һалларда хәстәләнәр. Халид өзү биздән јахшы һәкимдир. Онун бир сөзү вә, һарданса өјрәниб. Дејир ки, эи јахшы мүәлицә хәстәләнмәмәјә чалышмағдыр. Халид гојунлары елә гулуг едир ки, бәзән зоотехникләрә етиҗагы олмур.

На гәдәр гојун вар иди, сајсыз-һесабысиз. Доғрудан да, бүтүн буналары бәсләмәк, горумаг бөјүк зәһмәт тәләб едир. Мән «Азәрбајҗан кәчләри» гәзетиндә Халидин бөјүк бир шәклинә раст кәлмишдим. О, һәр чүр тәрйфә лајигдир. Сүрүјә бахдыгча, көк, сағлам гојунлары көрдүкчә—бу ишдә бригадирини вә онун достларынын бөјүк зәһмәтини дујурдум.

Бир аздан сағым башланды. Үч нәфәр даш үстүндә отуруб, архадан кәлән гојунлары ирәли бурахыр, ајағларындан тутуб керијә дартыр вә сүдүнү сағырды. Фүрсәтдән истифадә едән Мирзә исә ијнә вуурду.

Сағымны гуртармакы илә бәјтар техникнини дә иши баша чатды. Јәһја гаршыдакы төпәдә дајаныб көвләјирди. Она ишарә етдиләр ки, гузулары ашағы ендирсин. Бир ан кәммәкши төпәдән гузулар мөләшә-мөләшә чумду. Бир һарај топду ки, аз гала гулаг тутулсун.

...Биз Бинәдән ајрылырдыг. Узаглашдыгча һеј архаја бахырдым. Јәһја дајаныб әлини көзүнүн үстүнә гојмушду. Узагдан онун јекә папагы гаралырды.

Чыгыр боју мұхтәлиф чичөкләр битмиши. Атдан дүшүб онлардан хејли топладым. Занбаг рәнкли, ипөк кими сачаглары олан чичөк лап чох иди. Узәгда исә, дәрәни дибинә гәдәр бөнөвшәә охшаја, хырда көзлү чичөкләр сөләләнишиди, адыны чобанлар белә билмирдиләр. Гүзәј гәссаб дағына чыхмаға башлајанда мән атын үстүндә күчлә дурурдум. Чүнки бу диқдири галханда ат елә манли бир вәзијјәт алырды ки, санки азча әјилмиш бир шалбанын үстүндә отурмушдум. Керијә бахдым, учурум гаралырды. Бу диқдир гуртары, Гүзәј гәссаб дағынын әтәјиндән јол узананда атлар сүр'әтлә кедирди. Дағын һәм јухары, һәм ашағы һиссәси сапсары чичөкләрлә долу иди. Әтәји ашдыгдан сонра сары чичөкләри Аф от әвәз еләди.

Дағын зирвәсиндән ашағыда бир дәрә гаралырды. Диггәтлә баханда дәрәни дөшүндә бир бинәни мөскән салдығыны көрдүм. Јарым саат сонра бинәдә идик. 7 нөмрәли бригаданын бригадири Исрафил Гачијев габаға кәлди. Орта бојлу, чевик, гарајаныз бир адам иди.

— Бу нәдир? — дејә Мирзә онун үзүнә ишәрә илә сорушду: — Сағалыны нә үчүн гырхамысан?

Дәрә һәр тәрәфдән дағла әһәтә олунмушду. Һәр дағ бир дивар кими учалыр, таваны олмајан уча бир бинаны хатырладырды. Бурада јатмағ үчүн јорган-дөшәк лазым дејилди. Чадырдан о тәрәфдә халы кими көрүнән отлара бир кечә салмағ бәсдир. Тәмиз, хош, үрәк сәринләдән һава нечә болду! Чадырлар исә чирк вә сәлигәсиз иди. Мирзә Мирзәјев өзүндән хәчдә:

— Исрафил, дәрәни белә сахлајарлар?! Ој, ој, газана бир бах... Сүдү бунда гајнадырсыныз?! Нечә инсафыныз вар?! Утанмырсыныз?!

Чобанлар чәлд әл-ајаға дүшдүләр. Исрафил Гачијев мүгәсир олдуғу үчүн диниб данышмырды.

Бура ахшам тез дүшдү. Көјләр гырмызы иди, дәрәдә исә ахшам гаранлығынын илк көлкөләри нәзәрә чарпырды. Көјләрни гызартысы солайда, дәрәдә һава хејли гаралды. Мәнә Әлөкбәр адлы балача бир оғлан јахынлашды. Сөһбәт етдик. Орта мәктәбдә охујурду, сәккизинчи синфә келмишиди. Умумијјәтлә, истеһсалат тә'лим илә әләгәдәр оларағ бүтүн бинәләрә шакирдләр көндәрилмишиди. Әлөкбәр гузу отарырды. Ондан нә охудуғуну сорушдум:

— Бир китаб вар... Һә, јадыма дүшдү. Чипполино... Јаман гочаг ушағдыр...

— Бу китабы ким јазыб?!

— Италија шаири... Ады, ады, еј, лап дилимин учундајды... Һә, таным, јох, дајан, бу дөгигә, һә, һә... Јадыма дүшдү... Ротари...

— Ротари јох. Родари. Даһа нә охумусан?!

— «Баһар түстүләр» китабыны... Чох хошума кәлиб, Амма, әми, белә китаблар чох аздыр.

Чобанлар бизим сөһбәтимизи марағла динләјирдиләр. Радиода консерт башлады. Инди көјләр гапгара иди. Елә гара иди ки, Нолландија рәссамы Ван-Гогун түнд бојааларына бәнзәјрди.

Сәһәр тездән јола чыханда һәлә һава сојуғ иди. Исрафил үзүнү тәмиз гырхмышды. Һәтта әтир белә вурмушду. Ајрылдығымыз заман о, Мирзә Мирзәјевә дејирди ки, даһа тәмизлијә фикир верәчөкдир. Дағ әтәји илә узанан чыгыр бизи һәр ки тәрәфдән јан-јана дүзлән силсилә дағларла доғру аларырды — чох һиссәси чылағ, дашы, гајалы дағлар!.. Хејли кетдикдән сонра ортада синәси јәмјашыл бир дағ учалды.

Она чатыб јухары чыхмаға башладығ. Чыгыр јох иди. Белкә дә отлар онун үстүнү өртүмшдү. Бә'зи јерләр елә дик иди ки, атын нафәси чатмыр, ләһләјир, өзү дајаныб динчини алдыгдан сонра галхырды. Бурада гарибә чичөкләр вар иди. Ачығ көј рәнкли бир чичәк вәзәә охшајырды. Лап балача, ағ бир чичөк отларын арасындан күчлә сәчилиди. Үстүндә јарпағлары чох иди, өзү кол кими көрүнүрдү. Долајларла кедир, јүксәклијә галхдығча әтрафымыздаки силсилә дағларла бәрәбәрләширдик. Елә зирвәјә чатды ки, бурадән башга уза бир дағын әтәјинә доғру чығр узанырды.

Чыгыр гуртардығда биздән кеншә вә дәрин бир учурум хәјалымы учурду. Сағ тәрәфдә, үстү галын ағачларла өртүлү, сылдырымлы дағлар узаларда башга дағларла бирләширди. Сол тәрәфдәки дағларны исә чох һиссәси чылағ иди, синәси овуғ-овуғ олмушду. Буну сәллар белә шөклә салмышды. Чох јүксәктә олсағ да учурумун дибиндән ахан сүјүн сәсини апаздан ешидирдик. Су бә'зи јердә ағарыр, бә'зи јердә гаралырды. Учурум һәм көлкәли, һәм ишығлы иди. Онун башланғычында даһа һүндүр дағлар, көһнә галалара бөнзәјән, сылдырымлы, чылағ, гарлы зирвәләр, һәрәкәтсиз, сакит, ағ калағажылы булудлар нәзәрә чарпырды.

Атлар динчини алдыгдан сонра дағын әтәјиндәки чыгырла ирәлиләдик. Кечидләрдә атын ајағы алтындан сүрүшән дашлар јуварлана јуварлана дәрәјә дүшүрдү. Чынгылар исә сүрүшүк ахырды. Дағы ашыб ики кичик дәрәни кечдикдән сонра гарышыкы бинәдән итләр үстүмүзә чүмдү. Үстүмүзә атыламагларындан горхдум.

Онларын арасында сары рәнкли, бөјүк бир ит сечилди. Горхунч көркәми варды, гәзәблә һүрдүкчә габаға чыхмып динләри ағарырды. Онун ады рәнкинә ујуғ оларағ Гызыл иди. Итләр бәләдчим дөрһал тапынды, ондан әл чөкиб, дөрһал мәним үстүмә дүшдү. Ат гәһилдән елә көтүрүлдү ки, үстүндә зорла дајандым. Итләр дә дөрһал атын даличыча чүмдү. Мирзә архадан өзүнү јетириб итләрә ачығланды, онлардан бә'зи сини сакит олду. Анчағ Гызыл нечә чүрә ипә-сапа јатмағ истәмир, атын бөјрүнчә кедир, гәзәблә һүрмәјиндә давам едирди. Чобанлар Гызыла мөһкәм ачығлаиандан сонра аичағ ит конара чөкилди вә јерә узанды...

БӘЛӘДЧИМ ЈОХА ЧЫХДЫ

Кичик фасиләдән сонра кетмәји гәрәра алды. Гаршыдакы дағын ады Шыхағфан иди. Бинәдән узағлашдығча дағын зирвәлоринә јахынлашырды. Дәрәдән о тәрәфдәки дағларла бахырдым. Јашыл дөшләрдә, өтәкләрдә сүрү сөләләнишиди. Гојунлар елә кичик көрүнүрдү ки, санки отларын үстүнә ағ тут чарпылмышды.

Габирлыгаз дағына чатыб, онун әтәји илә јухарыја галханда, артығ бу мәнзәрәләр кәздән итмишиди. Думан кәлир, кет-келә гатлашырды.

Дагын кечидлери каһ сылдырымлы, каһ чынгыллы, дашлы, каһ да елә маилди бир везијјәтдә олурду ки, бурадан ат чох еһтијјатла кесирди. Чыгыр лап уца зирвәјо чатанда дагын о тәрәфиндә дә учурум көрүндү. Ачыг думан бу учуруму ајдын көрмәјо имкан вермәди. Бир аз ашагыда ири гәјалар вар иди ки, трамплин кими габага чыхмыш вә әјлмишди. Бирдән бәләдчим жоха чыхды. Јәгин думан ону кызләтмишди. Сәсләдим, һәј вермәди. Ону бир дә вар күчүмлә сәсләмәк истајирдим ки, Мирзәни көрдүм. О, чох уца бир јердә, гала кими учалан гәјанын дагындан сол тәрәфә бахыр вә мәни чагырырды. Јахынлашдым. Нә көрсөм јахшылар: ашагыда, көминни бурну кими учу шиш бир гәја узанмышды. Дагын синәсиндә гојулмуш һејкәлә бәизәјир, һавадан асылмыш кими көрүнүрдү. Ону илдичә уначаг бир тәјјарәјә дә бәизәтмәк оларды. Үстүндә бир ағач да битмишди. Кентли, Шишкенин, Сарјанын, Бәһлуладәнин таблоларына бахдыгым һөвәслә бу мәнзәрәјә бахыр, дојмурдум. Табиәтин е'чазкар рәссамы көрүн нә јаратмышды!..

О бирн дага галхан чыгыр һәм дар, һәм да чынгыллы иди. Бу чәтти јохушу галхандан сонра јашыл бир чәмәилик башланды. Чәмәиликдән ашагыја, дәрәјә доғру енәндә атдан дүшдүм. Бу дагын лап ашагысына гәдәр пијада ендим.

ДАН УЛДУЗУ

20 нөмрәли бригадда бизи гаршылајан Рамиз Мәммәдов олду. О, эрыг, әрбәнис бир кәч иди. Нәдәнсә бизим хаг нагылларынын гәһрәманларыны хатырлатды. Үзүндә о гәдәр мейрибанлыг варды ки, бизи чохдан таныјан адамлар кими күлүмсүнүрдү. Балача бир торба көтүрүп ичинә чөрәк вә пендир гојду. Сонра алачыга кирди.

Гаршыда Вәзирчал дагы учалырды. Арада дәрин вә узагга чајлага доғру екән бир дәрә варды. Дагын үст һиссәсиндә гар көрүнүр, чөкәкләрдән си сүзүлүрдү. Јаваш-јаваш һавә гаралыр вә сојујүрдү. Алачыга бахдым. Бир нечә китаб вә шаһмат тахтасы варды. Чобанларын бә'зини шаһматы билдирди.

Рамиз чадырдан чыхды. Јапынчы көтүрүп чийнинә салды. О, Вәзирчал дагында олан сүрүнүч јанына кесирди. Бунын сәбәбини изаһ едиб деди ки, сүрүнү кечә архачда јатырмаг әһәмийјәтли дејилди. Чүнки сәһәр тәздән өрүшә кечикәр. Ахы арада бөјүк дәрә вар... Ону кечинчә, сагыма гәјытмагы бир олур. Сагыма коләндә дә сүдү чох азалыр. Она көрә дә сүрү Вәзирчал дагынын әтәкләриндә кечәләјирди. О, чомагыны да көтүрүп кетди.

Бәрк јорулдуғум үчүн тез јатдым. Кечәнин бир аләмн ојанып чөлә чыхдым. Һавә гаранлыг иди. Көјләр тутгун көрүнүр, гара пәрдалди пәнчәрәләр кими гаралырды. Нә ај, нә дә улдуз варды. Бирдән Вәзирчал дагынын ән уца зирвәсиндә тәк-тәһна бир улдуз көрдүм. Һәр тәрәфә кез кәзидим, башга улдуз јох иди. Бөјүк марагла бу дан улдузунә бахырдым. Ишыгы вә парлаг иди. Дагын зирвәсинин лап јахынлыгында јанырды. Көјдәй асылмыш бир фәнәрә бәизәјирди. Санки зирвәјә чыхып алая ону тутмаг оларды.

Даһа јата билмәдим. Дағларда сәһәрни нечә ачылмасыны мушаһидә елдим. Әввал башымын үстүндә көјләр бозарыр, һиссә олунмадан гара рәйкәр чәкилдири. Лакин олдуғумуз бу дәрә һәлә гаранлыг ичиндә јаттырды. Кет-кәдә көјләрин ишыгы дәрәјә енир, гаранлыгы говурду. Күйәш һәлә һарадаса чох дәринликләрдә иди, тәһна улдуз өз парлаглыгыны јаваш-јаваш итирирди. Гара пәрдаләр чәкиликчә, һавә ачылдыгча улдуз көрүнмәз олурду.

Чобанлар ишә башладылар. Балача, мә'сум бир гузунун көзүнә дәрман төкүрдүләр. Гузу чапалаја вә чырпынарды. Мән хәстә гузуја вә сагыма һазырлағ көрән чобанлара тамаша елдим. Онлардан бири мәно дејрди:

— Рамиз гузу үчүн рејим дүзәлдиб, јемәји, сују, дәрманы вахтында вериллир. О јан-бу јан олмас. Бәс нечә?! Белә бахмасан, гузу тәләф олар.

Сагым вахты Вәзирчал дагынын әтәкләриндән дәрәјә енән сүрүја-ваш-јаваш кәлиб биңәјә чатырды. Рамиз Мәммәдов биңә јахынлашды: — Сабаһыныз хејир, — деди. Ону башында јекә, гара, гыллы папаг вар иди. Арыг олдуғу үчүн бу папагда үзү ушаг үзү кими балача көрүнүрдү. Мән онуна хејли сөһбәт етдим. Рамиз һәјатны бу дағларсыз тәсәввүрүнә кәтирә билмирди. Мән ондан хош тәәссүратла ајрылдым.

АРХАМЫЗЧА КӘЛӘН ДАЈЧА

Биңәдән хејли узаглашмышдыг ки, бирдән башымын үстүндә гара бир кәлкә көрдүм. Гәһвәји рәйкли бир даја архамызча кәләрәк, даг әтәјинин биңәдән јухары һиссәсиндә, һүркүмүш бир чейран кими дајанды. Мирзә ону говмага, кери гәјтармага чалышды. Даш атыр, гамчы илә һәдәләјир, ачыг буварларын һеч бир дајаја тә'сир етмирди. О, јенә өз јериндә кәјанмышды. Биз һәрәкәт едән кими, даја да јаваш-јаваш архамызча кәлирди. Даја атлардан һеч чүр ајрылмаг истајирди.

Бизим гаршымыздакы дәрәдән о тәрәфдәки дагын ады Гоҗјатаг иди. Ону лап уца зирвәсиндән дүз ашагыја гәдәр кичик бир шәләлә ахырды. Мәнә елә кәлирди ки, бу шәләлә өз башлангычыны булуддан алыр. Ирәлијә кетдикчә Гоҗјатаг дагынын синәсиндә јени шәләләләр көрүнүрдү: бир, ики, үч, һатта дөрд. Һамысы кичик иди вә ағ сап кими салланырды. Онлардан бири әјри-үјрү шәкилдә ахыр, дагын ашагысындакы гәјалыгдан шырыаты илә дүз чајлага төкүлүрдү. Шәләләләр јан-јана дузулдују үчүн дага хусуси көзәллик верирди. Бүтүн сулар чајлагда бирләшир, ахын күчләширди.

Јүксәк бир јердә 6 нөмрәли бригада јерләширди. Бура Гошбәрә јәзлагы адланырды. Биңәјә чатмаг үчүн диш-диш, узунсов, кәсичи, сылдырымлы кениндән өтмәк лязым иди. Даја јенә архамызча кәлирди. Биңәјә кәлиб чатанда исә бурадакы атлара гошулды.

Горхулу бир кечидә кәлиб чыханда јерә дүшүп атын чиләвундан чөкмәјә башладыг. Ајағымын алтында дашлар габырды. Ат бирдән елә сүрүшүдү ки, зорла өзүнү сахлаја билди. Дагын лап јухарысына чатанда узагга кичик дағларын, тәпәләрин дагында Илчә кәнди көрүндү. Гырмазы кирәмидли дамларда долу олан коид гызыл күл дәстәсинә өшхажырды. Зирвәјә чатанда ат бурулдуру. Гаршында бөјүк, дәрин вә кешиш бир дәрә ачалырды. Санки дүз дәрәјә доғру учурдум. Бу илк вәһимә атын сағ тәрәфә дөммәси вә чығарла јенә сәкит-сәкит галмасы илә кениб кесирди. Елә јүксәк зирвәјә чыхырдыг ки, чалағанлар биздан чох-чох ашагыда галырды. Бу дагдан ојанда, дәрәјә енән јердә чәркә-чәркә пәзлди ағачлары учалырды. Онларын көкү дамар кими торпагын үстүнә чыхмышды. Кәлкәси чох сәрин иди. Гаршыдакы дага галханда фысыг мешәлији башланды. Јолумузу атл вә үст һиссәси ағачлы вә чөмәнлик иди. Бә'зән ашагында битән ағачларын башына элимиз чатырды. Јаныб гапгара гаралымын көтүкләр тез-тез гаршымыза чыхырды.

Узун сирт адланан дага доғру чыхыдыга фысыг мешәлији ашағыда галырды. Адына ујуғ оларга бу дағ узунсов иди. Узаныб, хејли ара- лыда башга дағларла бирлоширди. Ашағы этәкләри чајлага доғру әји- лирди. Јол боју чиләләә охшајан битки нәзәри чәлб едирди. Бу, дағ јончәсы иди.

Биз инди чыгырла ашағыја енирдик. Чајлага еймәк бир саатдан чох чокди. Ата миндим, инди конда доғру јох, онун әкс истигамәтиндә Истису адланан булага доғру һәрәкәт етдик.

ДАШ ВАННА

Чајлагда ири, чох ири дашлар вар иди. Ат чәтинликлә кечиб кедир- ди. Су дашлара дәјир, көпүкләнир, шырылдаја-шырылдаја чох кур ахырды. Һәр ики тәрәф дағ иди. Дағларын үст һиссаләриндә ағачлар јүксәлирди. Ашағы һиссаләр исе гәјалыг иди. Гәјаларын дөшүндә бит- вән ағачлары көрәндә тәәччүләндим. Ат бир нечә јердә судан кечди, бә'зән бүдрәјир, күчлә дартыныб чыхырды. Дамчылар сычрајыр, үстү- мүзү исладырды. Ирәлијә доғру кетдикчә, чајлаг даралыр, дағлар гала кими даһа да учалырды.

Хејли кетдикдән сонра гаршымызда бөјүк бир дағ нәһәнк дивар кими дурду. Дағдан сол тәрәфә јөл варды. Истису бу тәрәфдә иди. Бу- ра чатанда диварын дибиндә гар көрдүм. Гар лајы чох узун иди, алты бомбош иди, мағара кими гаралырды. Јахынлашыб әлими гара вурдум, донуб даш кими бәркимишди. Һәр ики тәрәф чох һүндүр олан гәјалыг- дан ибарәт иди. Бә'зиси елә әјилмишди ки, индичә гопуб дүшәчәнини зәни едирдим. Бә'зиси дикинә дурмушду. Бу даш гәјаларын үзәриндә ағ чичәкләри көрдүкдә һејрәтимдән донуб галдым. Чајлаг гуу кими дә- рин, кәлкали вә сојуг иди. Гәјалар јашыллыга бурүндүјүндән хүсусилә көзәл иди. Бурада бир бина тикилимишди.

Чајлагын сују чох һүндүр бир јердән ахыб төкүлүр, гулаг батыран угулту гонарырды. Истисудан истифадә етмәк вә чиммәк үчүн ајры- ајры јерләр ајрылымышды. Олардан бири мағараја охшајырды. Ичәри- си һамам кими исти, бугду вә зүлмәтли иди. О бириси исе даһа мөдәни вә көзәл дүзәлдилмишди. Су ики гәјанын дибиндән ахырды. Кичик ота- нын күчүндә дашлардан дүзәлдилмиш бир јер вар иди. Јухарыдан, гәјалардан, дашлардан сузүлүб кәлән су чох исти иди. Дашлардан дү- зәлдилмиш ванна, тәбиәтин јаратлыгы мүәлицә ваннасы! Суја кирдик- дә гәриб бир әләмә дүшдүјүмү дујурдум. Гәјаларын арасында, сула- рын угултусу ичиндә өзүмү себирләмиш кими һисс едирдим.

Ата миниб кери гәјянда бутун бу әләми үрәјимдә апарырдым. Илнсуја кәлиб чатанда ахшам олмушду.

БУЛУРУН, ПЕНДИР-ЧӨРӘК ЈЕЈИН

Сәһәр тездән јола һазырлашдым. Инди башга истигамәтә кетмәли идим. Бәләдчин габага дүшүмүдү. Агчаја говушан Күрмүк чајынын буладыг суларынан кечәндән сонра гаршымызда нәһәнк Әлитүрјан дағы учалды. Јухари чох дикир олдуғундан атла чыхмаг мүмкүн деј- јилди. Аты бәләдчин кими ирәлијә бурахыб, гујругундан јашышдым. Чыгыр боју битмиш коллар чох олдуғундан бә'зән тиканлар көјнәјимә

илиширди. Бурада зәғал, әзкил вә алча ағачларына тәсадүф едирдим. Әлитүрјан дағынын үст һиссаләриндә мешә вар иди. Мирзә мәнә јем- шан ағачларыны көстәрди. Усту гырмызы чичәкләрлә долу ағачлар! Нәзәр-дигәтими чәлб едән балача колларын үстүндә чиләләк бојда мей- вәләр сурга кими салланырды.

— О нәдир? — дејә Мирзәдән хәбәр алдым.

— Довшан алмасы. Көрүрсәнми, нечә хырда алмалары вар, јарпа- ларын арасындан күчлә көрүнүр.

Мешәдә палыд, дәмиргара, фысыг, вәләс ағачлары да варды. Ме- шә ашағылара гәдәр узанырды. Лап узалда Јачын гәјасы адланан чох уча бир дағ көрүнүрдү. Илнсу кәнди, јоллар, чајлагда ахан сулар елә кичилмишди ки, ме'марын лајнәсинә бәзәјирди. Мешәдән өтүб ке- дикдән сонра дик гуртарды. Икинчи дағ һүндүр дејилди. Этәкләри аз хаил олдуғундан атлар асанлыгга јеријирди. Һәр тәрәф отлуг иди. Бир јердә көләс битмишди. Бураны көләм бостанына бәзәтмәк оларды. Јухарыдан дүз јол башланды. Бир аз ашағыда биңә варды. Чынгылы дағ дөшү гапгара гаралмышды. Гојун сүрүсү бурада јатырды.

Бригадир Чами Имамәлијев јашлы олмасына бахмајараг чох гы- раг вә зирәк иди. О, бизимлә көрүшүб, чәлд отун үстүнә кечә салды. Ат- лары чобанларын биринә ташпырды, өзү чадыра кирди. Тез гәјядиб бизә пендир, чөрәк котирди. Әјиндә мешин көдәкчә варды, бығларыны узатмыш вә бурмушду. Сачлары хејли төкүлүмш вә агармышды.

— Бујурун, пендир-чөрәк јејин, — дејә мәнрибанлыгга күлүмсүндү.

Ишыгы, хош сифәт көрәндә адамын көндү ачылар. Чами чох бө- јүк сәнимижәтлә бизи ахшам евләринә гонаг чагырды, — вәллаһ, сизә гојун кәсәрәм—дејирди. Мән разылыг еләсәм дә әл чәкмирди.

Гаршыдакы дикин јухарысында бир чаван дајанды. Онун чининдә түфәнк, белиндә патрондаш вар иди. Сағым гуртардыгы үчүн гузулур бурахылмалы иди. Чаван ирәли кәлдикчә сүрү архасынча сел кими ахырды. Гәрибә иди ки, гузуларын һеч бири ону өтүб ирәли чуммурдү. Чаванын чәкилмәси илә гузуларын ашағыја доғру сүр'әтлә ахмасы бир олду. О, јахынлашыб түфәнкнин алачығын дирәјиндән асды. Бизимлә көрүшдү.

— На үчүн түфәнк көтүрмүсән?! — дејә сорушдум.

— Бу јерләрдә ајы олур. Түфәнксиз кечинмәк мүмкүн дејил.

Чами сөһбәтә гарышды:

— Бах, о дәрәни көрүрсәнми. Ашағыдан кечә вахты јаман ајылар кәлир. Бизи һеч раһат гојмур. Бә'зән чанавар да олур.

Јола дүшдүк. Гаршымыздакы дағы кенчб, кенш бир дүзә чыхды. Ноур јајлагына чатанда бригадир Һасил Һасилов габағымызга кәлди. Мирзә бригаданын ишини тәрифләди:

— Һәр јүз гојундан 128 бала алылар.

Вахтамыз олмадыгы үчүн бурада галмајыб ирәли кетдик. Јајла- дан узатлашыгча, дәрәдән галхан думана тамаша едә-едә кедирдим. Бу дағын үст һиссаләри дүз иди. Јени дағлара тәрәф јол алдыгча думан чәкилирди.

НУРМӘММӘД

Енишдә бригада јерләширди. Бура Гызылбулаг адланырды. Аша- ғыј ендикдә атлардан дүшдүк. Гаршыда чајлаг, ондан о тәрәфдә дағ- лар вар иди. Сарыбаш кондинин бизәлери дағларда хал кими көрү- чүрдү. Бураја бир һәфтә бундан габаг гар јағмышды. 19 нөмрәли брига- данын чобаны, Ленин ордеили Мирзә Нәчјевә јахына кәлди:

— Бизим тәрәфләре хош кәлмишиниз, — деңә әл верди. Онуң сачы саггалы агармышды. 82 яшы вар иди. Әлнин дәмәрлары чыкмыш, үзүнү гирышлар басмышды. Бу заман дәҗә саггалм вә күмрәһ бир кәч һахыллашды, дәрһал таныдым. Бақыда, Азәрбајҗан ЛККИ МК мушавирләринин бириндә онунла таныш олушдум. О заман гара костюм кејмиш, башыны сәлигә илә вурдурмушду. Галстук она хүсусилә җарашырды. Илк бахышда онуң рајондан, узаг даг кәндиндән кәлдијини тәҗин етмәк мүмкүн дејилди. Бақыга гыса мүддәтә кәлмәсинә бахмајараг театрларә кедир, шәһәрни јенилкләри илә таныш олур, бүтүн бунлар һаггында һәвәслә даиышырды. Мән онуң һансы сәнәттин сәһибә олдуғуну белә тәҗин едә билмәдим. Олур ки:

— Гарда ишләјирсиниз? — деңә марагла сорушдум.

— Дағларда.

— Кеологсунуз?!
Нурмәмәд ширин бир гәһгәһә илә күлдү, гарабугдаҗы сифәти ишыгла долду:

— Јох, — деди — чобанам. Адн бир чобан.

Јахшы ишинә көрә Нурмәмәд Мәмәдов Азәрбајҗан ЛККИ МК-ниң Фахри Фарманы илә мұқәфатландыралды. Мән ону тәбрик еләдим. Нурмәмәд — сағ ол — сәләтә бу деди:

— Мұқәфат јахшы шејир. Анчаг бунун хәтиринә ишләмәк дүз дејил. Инанин, дағларда, гышларда ишләдијини вахт һеч заман бу мұқәфаты алачағымы хәјәлимә белә кәтирмирдим.

Бу сөһми сөзләри о, үрәкән дејирди. Давранышында, һәрәкәтләриндә олдуҗа сәләтик варды. Мән дағларә дөвәт етди, — кәлин, сәфәли јерләрдир, — деңә јағлағлары тәрифләди. Нурмәмәд Бақыдан кетдикдан соңра ону уунда билмирдим.

...О, ирәлијә кәләк:

— Оһо, кими көрүрәм, — деди. — Нә әчәб сиздән? Сән һара, бура һара? Дүзү, һеч көзләмирдим.

Нурмәмәд әлләрим һәрәрәтлә сыхды. Мән и бу дағларны гојунда көрдүјиндән һәм һејрәтләниши, һәм да севимшиди. Кејининдә инди һејли дәјишклик нәзәрә чарпырды. Костјумун јеринә исти, јумшаг сырығлы кејмишиди. Чөкмә әвзинә ајағында чарыг көрүнүрдү. Башында јекә, түклү папаг да варды.

Көзләнимәдән јағыш төкмәјә башлады. Тез чадыра кечдик. Көзләнимәдән да јағыш кәсди. Һәтта күнш көрүндү. Һеч он дәһгә кеңмәмишди ки, јенә јағмага башлады. Беләлијә фасилә верә-верә јағыш төкүрдү. Мирзә Һаҗыјев саггаллы тумарла-тумарлаја сөјләди:

— Буна чобаналдадан јағыш дејирләр.

Нурмәмәдлә бу икинчи көрүш гәлбидә јенә хош һиссләр ојатды, ону даһа јахындан таныдым. О, Илисуда доғулмуш, ушағлы илләри бу көзәл, сәфәли кәндә кејмишиди. Мүһарибә башлананда 15 јашы варды, вәзјјәти агыр олдуғу үчүн мәктәби бураыхы, чобанлыға кетмишиди. О вяхтдан чоһ илләр кејмиш, ләкин Нурмәмәд ушағлыгдан бағландығы бу сәнәт хор бахмышыди, ону даһа да севмишиди. Дүз он беш илләр ки, гојунчулуг бригадасында баш чобандыр.

— Ишләрин нечадир?

— Јахшыдир. Бу ил јүз гојундан 111 бала алмышам. Даһа чоһ олмасына истәјирдим.

Јағыш кәсмишиди. Һава да гаралырды. Ај доғурду. Нурмәмәд өз ишләриндә: дағлардә баш верән һадисәләрдән, гојунлар хәстәләнәндә бајтар һәкими Нәдир Хәлидовун тәҗибә чағрылмасындан, тәлдүкәһни сөлушмәсындан, субај гојунларын һечә ары сахланмасындан даиышырды.

КЕЧӘ ВАХТЫ КҮНДҮЗ ИШЫГЛАРЫ

Кечә мән јухудан түтәк сәси ојатды. Елә билдим ки, сәһәр ачылып. Чадырдан бахдым, һәр тәрәф апајдын иди, — суд кимн!. Чөлә чыхдым, санки дағларда күндүз ишығлары јанырды. Һәтта, өз узаг дағлар белә көрүнүрдү. Нурмәмәд сүрүнү јајлыма чыхармышды. Аста-аста түтәк чалырды. Мән көрүб:

— Нијә ојанмысан? — деңә хәбар алды.

— Түтәјин сәсинә ајылдым,

— Хошуна кәлирми?

— Чоһ. Јенә чал, Нурмәмәд.

О, сөзүмү гәрә салмады. Үрәклә чалмаға башлады. Нечә инчә зөвгү вар иди. Сәс о једәк көзәл, кечәнин үмуми әһәкинә үјүн оларәг о тәдәр һазин иди ки, инсан буна мәфтун олмаја билмирди. Бәлкә дә бу дағларын көзәллији, һаваның сағлығы, кечәнин фүсункарлығы түтәк сәсини даһа тәсирли чыкмасына сәбәб олурду.

О, сусду. Булудларын көлкәсн дағларә дүшдү, пәришан көркәм әлди. Нурмәмәд күлүмсүндү.

— Сән сүрүнү нијә кечә чыхармышан?!

— Билирсән, ондә сүд чоһ олур. Һәм дә екиз гузуларын алынмасында бунун хејри вар.

Бундан соңра јатмаг чоһ ширин олду. Бир дә күнш доғанда ојандым. Јемәкдән соңра јенә јола һазырлашдыҗ. Инди јолумуз Сарыбаш кәндинә доғру иди.

САРЫБАШ

Гызылбулаг јағарындан чајлаға енмәк, ордан кәндә кетмәк һәм узун, һәм да јоручу олду. Илк бахышда асан вә јахын көрүниш бу ениш јол узандыҗа узанды. Чајлаға, кәндә јахынлашдыҗа уча дағларын, гајаларын, сылдырмларын фонунда дәјиш мәнзәрәләрә тамаша етмәкдән дојмурдум. Санки дағларын уча бир јериндә дајанан тәјјарәдән илләкәһлә ашағы дүшүрдүм. Чајаг елә дәринликдә иди ки, гојунун дибинә ендијини күман едирдим. Чајлаға чатанда илк көрдүјүм сары кирәмидли дәјирман олду. Даг етјиндә тиклимишиди. Бир аз габагда электрик стансијасы варды. Чајлагдакы су, стансијанын јанындан етүб, даш гајаларын синәсинә дәјир, бурулган јарандығындан ағ раһк алып, дашларын каһ арасы, каһ үстү илә ахыр, сылдырмларын бөјүндән гыврылып, тунелә бәнзәр бир јердән кечирди. Бурадан етдүкдән соңра јолумуз анчаг чајлаг боју узанырды.

Даг етјиндән јухарыја доғру кедан бир јола кәндә дахил олдум. Сарыбаш учурума доғру әјнишиш гајаларын үстүндә, даг деңшидә јерләширди. Учурумун кәнары даг күчәс иди. Еһтијат үчүн тахта чәпәр чәкмишиди. Сары кирәмидли евләр сых-сых тиклимиш, күчәләр чоһ дар салынышыди. Кәндин о тәрәфиндә мошһур Алакәз дағы учаларды.

Мирзә Мирзәјев мәншмлә көрүшдү, онуң хырда, көј рәңкли көзләри гыјылды. Атын чиләвуну чәкиб Илисүја јола дүшдү.

Мән Сарыбаш кәндиндәки «26 Комиссар» колхозу партија төшкитәтнин кәтиби Емин Әһмәдовун евиндә галдым. Уча бојлу, еили күрәкли, гырмазы јапағлы, мейкәм әзәллән бу адамн чоһ инчә зөвгү вар иди. Фүзулини, Сабирни үрәкдән семир, Сәдидән, Тоғниг Фикрәтдән вә Һадидән әзәр ше'рләр дејирди.

Сәһәр көрдүм ки, Еминкәһни ени лап јухарыда, дикдәдир. Бурадан кәндин учурума гәдәр олан бүтүн евләри көрүнүрдү. Пәнчәрәни ачыб бахдым. Сарыбаш кәндин даг елә бил өз нәһәк оачунда тутмушду.

«Азәрбајҗан» — 2

А. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҗан Республикасы
М. П. Б. ХАНАСЫ

Зијаддин адлы кəнч мəшəјијət этмəли иди. Аты јох иди. Буна бахмајар о, тəкидлə јəнə дүшмəји тəлəб етди:

- Бəс сən?! — дејə тəччүблəндим.
- Пијадə кедəчəјəм.

Кетдик. Чајлагдан вə кичик балдырган дүзүндөн өтдүкдөн сонра Чəлајер дагынын этəклəri көрүндү. Дикдири галхмага башлајанда Зијаддин атын гуругундан тутду. Һүндүр бир јердə ат дајанды, лаһа гəлчə билмири. Мəн дə јерə дүшүм. Бөјүрүмү даша сөјкөјиб олтугда отурдум. Сəрək аг отлар күлəјин тəсириндэн титрəјирди. Бөјүк балдырган дүзү, мајалама мөнтəгəси, узусон чајлаг лап ашагыда галмышы. Јенə јəнə дүшүндə Зијаддин атын гуругундан тутуб, јаваш-јаваш галхырды. Мəн ондакы бу гүвəјə һейран галмышым. Чəлајер дагынын лап јухарысында кениш бир сəһədə гојун јатагы варды. Гојунларын арасында аг халатлы бир нəфəр дурмушду. О, Сарыбаш кəндинин бəјтар техникни Мəһјэддин Ашуров иди. Бригадир Əһмədов онə көмөк едирди. Онларын башы ишə бəрк гарышымды. Мəһјэддин резин бору васитəси илə аридилмиш көј дашы (бу хүсəси дəрмандыр) гојунларын агына тəkүрдү. Башга бир чобан исə дəрман ичəн гојунларын гујругуна сары рəнк чəкирди. Сүрү бир-биринə гарышдыгы үчүн үстүндə сары рəнк олмајан һейванлар тутулур, аг халатлы бəјтар техникнин јанына кəтирлэди.

Онлара мəнə олмамаг үчүн кəнара чəкилиб əтрафа нəзэр салдым. Алакəз дагынын гарлы зирвəлери лап узагда, булудларын алтында агарды.

Мəһјэддин ишини гуртарды. О, халатыны сојунуб əллəрини јуду.

Инди мəним бəлэдчим Мəһјэддин олмалы иди. Илк дəфə о, мəним хошума кəлмəмишди. Һəтта, онун бир аз гуру, гарагабаг адам олдугуну куман етмишдим. Əслиндə исə белə дејилди. Чох мəһрибан, ұраји ачым, сəмими бир кəнч олдугуну вəрəндим. Намы бəјтар техникни «Һəким» дејə чагырды. Өмрү-күнү бу дағларда кечмишди. Сарыбаш кəндиндə тəзə ев тикдириши, илə гурмушду. Бир олту, бир гызы варды. Дағлара чыханда өзү илə јанынчы, түкүл палаг көтүрүрдү. Чүнки чох заман чобанларла бир јердə галырды. Һəмишə јəһəрин архасина бағладыгы, дəрманла долу ири бир чантасы варды.

Онунла бəрəбэр бу јерлəрдэн ајрылиб, Чəлајер дагынын зирвəлəринə галхаркэн отларын гарла өртүлдүјүнү көрдүм. Чох јердə гар эридилэн кəһнə отлар саман кими сапсары иди, үзəриндə гар галмајан ашагы һиссəлəрдə исə тəзə отлар көјрмиши вə һэр тəрəф јашыла бурунмушду. Бу дағдан узағлашдыгча, Күрчүгөшүн дагынын битишдији бир јердə гышдан галмыш бөјүк бир сəһədə гар јыгыны көрдүм. Əридикчə јанларындан су сүзүлүр, үмүни бир ахына гошулуб ашагыја ахарды. Дағын дөшүндə кичик бир көл вар иди, онə Чанагхурлу көлү дејирди. Əријон гарын сују көлə төкүлдүрдү. Узағларда зирвəлери гарлы, чала-чухурлу, учурумду, сүрүшкөн, гүсмаллы дағларын сислəлэри узанырды. О тəрəплəрə хејли тамаша етдим. Бирдэн нə исə тəрпəнди, һейрəтлə Мəһјэддиндөн сорушам:

— Орада нə исə һэрəkəт едир. Бир бах, көр нəдир?

— Көрүрүм. Јəгин дағкенисидир. Һə, Һə, өзүдүр ки, вар. Бу јанларда чохлу дағкенилери олур.

Инди һэр ики тəрəфи учурум олан дағын үстү илə јол узанырды. Һəм саға, һəм сола бахырдым. Гарышымзда гаја учалырды.

Һəмин јолларла кери гајыданда, Күнəхəј дагына тəрəф кедən дəрəјə ендик. Бу чох дар дəрə иди. Онун адына Əтгај дəрəси дə дејирди-лар. Кетдикчə дəрə кəһ кенишлэнир, кəһ да даралырды. Дибиндэн су ахарды. Чајлагда көрдүјүм узусон гар топалары көрүјү бəнəјирди. Гəриб иди ки, чајлагдан ахан су чај кими онун алтындан кечиб кедирди. Елə бир тахта көрпүнү гар басмышдыр. Мəн гардан дүзəлдимиш бу көрпүлəрə һейрəтлə бахыр, бурадэн ајрыла билмирдим.

Бөјүк Күнəхəј дагыны өтдүкдөн сонра гарышымзда балача Күнəхəј дагынын јамашыл јамачлары ачылды. Мəһјэддин атыны чапыр, мəн онə күчлə чатырдым. Јенə чох јүксək бир зирвə! Ашагыда, лап ашагыда кəбəлək кими бир чадыр көрүндүрдү. Ора енимək лəзим иди. Јенə долајлар, енишлэр, чынгыллы, сүрүшкөн, дар кениклəр... Бүтүн бунылары архадə бурахыб бригадаја јахынлашанда, јухарыда бир гуш бəркдэн гаганаг чəкди.

О нəдир? — дејə Мəһјэддиндөн сорушдум.

— Сүлəдир, дағ гушудур. Лап тојуға охшайыр.

Сүлə əввəл гышгырыр, сонрадан исə гаганаг чəкирди. Бинəјə чатыб бригадир Рəсулға көрүшүк. Мəһјэддин деди:

— Сарыбаш кəндиндə Рəсулу бригадасы габагчыл бригадаларландыр.

Јурдлар јайлағы јахшы, сəфəлы бир јер иди. Бурада ики күн галдым. Бригаданын иши илə јахындан таныш олдум. Мəн Рəсулу һəјəты илə марағанада о башыны ашагы салды, даныша билмэди, нə исə хəјалиндан кечди. Көрдүм ки, һей фикрлəшир, тəн хатирлəрлə јашайыр. Сонра арамыла данышмага башлады. Бригадирин даныштылары ајры-ајры эпизодлара чеврилди.

...Рəсул отлары эзə-эзə кəлиб, кəһнə, учудумш бир евин гарышымда дурду. О, ағлајырды, чүнки бурада онун ушагылы иллəринин эн кəзəl хатирлəрлэ јашайырды. Ев исə учур, дағлырды. Рəсул сон кəрə отағлара, һəјəтə бахды, көз јашларыны силиб чəлд аддымларла бурадан узағлашды, гача-гача кəндин јухары һиссəсина доғру кəлди. Дашлардан һөрүлүмш бир һасарын јашыл рəнклəн дарвəзасындан ичəri кирəндə еванда отурмуш анасы ону көрдү:

— Санə нə олуб? — дејə чəлд јериндөн сычрады, јахынлашыб сачыны охшамəг итəди. — Јохсə јенə ора кетмишини?

— Һə, Һə, кетмишим. Нијə бизи бура кəтирмисен? Кет, бах, көр о ев нə күнə дүшүб. Мəн бурада галмаг итəмирам.

— Басдир, бу сөһбəти бурах. Орада һеч ким јохдур.

— Вар, — дејə кəһ бəркдөн пышгырды. — Вар. Орада атам јашайыр. О, влмəјиб, һəмин евлəдир. Мəн онун сəсини ешиттим.

Ананын бүтүн бəдəниндэн бир үшүтмə кечди. Ағламамаг үчүн өзү-үчү күчлə сахлады, олгуну бағрына басмаг итəди, лəкин кəнч дартыныб онун голларындан чыхды. Көчнин өкөј атасы ичəri кирди. Бунунла да сөһбət кəсиди.

Обашдан һələ хоруз бəнламамасы, ана јериндөн галханда Рəсул ја-тагында јох иди. О, дүрүб һəјəтə гачды, кəнчи гапы агзында көрдү:

— Огул, һара кедирсени?

— Ана, чобанлыга кедирəm. Бир дə кери гајытмајачамаг. Мəндэн ичнини.

Рəсул чыхды, кəнди дəрд тəрəфдөн дөврəјə алмыш уча дағлара доғру ұз тудту. Јашыл бир јамачдан салынан чығарла ирилəлди. Онун эһмəт јолу белə башланды. Һəмин вахтдан узун мүддəт кечмишдир. Инди Рəсул Һашымов Гах рајонунун Сарыбаш кəндиндə 2 нөмрəли гојунчулуг бригадасында баш чобандыр.

